Цана асобнага нумару 20 грошаў.

Сын Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 злотыя**
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 грош., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 25. Вільня, Нядзеля, 10-га жніўня 1924 г. Год I.

Рэдкі юбілей.

Нармальна газэта сьвяткуе выхад свайго сотнага або тысячнага нумару. Аднак, мы вельмі рады, што сягоньня выпускаем прынамся *дваццаць пяты* нумар „*Сына Беларуса*“!

Так ужо зложылася жыцьцё Заходняе Беларусі...

Што і гэткі скромны прэсавы юбілей у нас—рэдкае зьявішча, паказвае статыстыка аб беларускіх газэтах, выдаваных у Вільні ад часу, калі скончылася „свабода прэсы“, уведзеная на выбарны пэрыад — у часе выбараў дэпутатаў у Сойм і Сэнат.

8 сьнежня 1922 году пачала выхадзіць „*Наша Будучына*“. Сканфіскаваны № № 2 і 6. *Зачынена на 6-ым нумары.*

3 сакавіка 1923 году пачала выхадзіць газэта „*Новае Жыцьцё*“, якое *зачынена на 13-тым нумары.* Сканфіскаваны №№ 4, 8, 10 і 13.

У канцы мая таго-ж 1923 году выходзіць „*Нашае Жыцьцё*“, *зачыненае ўжо на 6-ым нумары*, хаця адзін *толькі* № 1 быў сканфіскаваны.

5 чэрвеня 1923 году выходзіць „*Наш Сьцяг*“, якому пашэньціла выпусьціць *24 нумары.* Сканфіскаваны №№ 1, 2, 7 і 17. Газэта зачынена акурат напярэдадні выхаду 25 нумару!

Чародная газэта—„*Вольны Сьцяг*“— выходзіць 26 жніўня 1923 году і выпускае *20 нумараў*. Сканфіскаваны №№ 1, 15, 16 і 17.

28 кастрычніка пачала выхадзіць газэта „*Змаганьне*“, якая аказалася найбольш даўгавечнай і мела шчасьце справіць такі-ж юбілей, які мы спраўляем сяньня: яна выпусьціла ажно *31 нумар*, з якіх былі сканфіскаваны №№ 15—у 1923 годзе і 1 (22) у 1924 годзе.

Беспасярэднім нашым папярэднікам была газэта „*Голас Беларуса*“, якая *зачынена пасьля 21 нумару*. Сканфіскаваны былі №№ 14, 15, 19 і 21. „Голас Беларуса“ пачаў выхадзіць 14 лютага 1924 году.

Наш „*Сын Беларуса*“, які пачаў выхадзіць 18 мая 1924 году, быў сканфіскаваны тры разы: за №№ 15, 17 і 23.

Да ліку самых недаўгавечных беларускіх газэт трэба залічыць дзьве: „*Саха*“, *зачыненая на першым нумары, і „Вясковы Пралетары“, зачынены на другім нумары.*

Адзінай даўгавечнай газэтай зьяўляецца друкаваная лацінікай (усе вышэй пералічаныя выходзілі гражданкай) часопіс „*Krynica*“, якая выходзіць ужо восмы год. Але і яна ад часу выбараў у Сойм і Сэнат мела ўжо тры канфіскацыі: у 1923 годзе — № 5, у 1924 — №№ 9 і 14.

За час нашае справаздачы, апрача пэрыадычных газэт, выйшла *10 аднаднёвак*: „Беларускі Гоман“, „Крык Праўды“, „У 5-ыя угодкі абвешчаньня незалежнасьці Беларусі“, „Беларуская Доля“, „Зарава“, „Новае Нашае Жыцьцё“, „Падняты Сьцяг“, „Сьцяг“, „Сьцяг Народу“, „Сьцяг Волі“, — з іх *сканфіскаваны чатыры.*

Усе гэтыя газэты выходзілі, ці выходзяць, у Вільні, апрача аднаго толькі „Вясковага Пралетарыя“, які, здаецца, выходзіў у Горадні.

Вельмі цікава ў гэтай статыстыцы тое, штс па ўсім гэтым справам аб канфіскацыі дагэтуль *ня было ніводнага судовага прыгавору, які-бы засудзіў рэдактара* сканфіскаванае ці зачыненае часопісі. У справах-жа, якія былі разгледжаны судом, *вынесены апраўдальныя прыгаворы...*

Дык вось, пераглядаючы ўвесь гэты сьпісак нашых папярэднікаў, мы ў дзень выпуску 25-ага—юбілейнага — нумару нашае часопісі можам толькі цешыцца, што пры варунках, утварыўшыхся для беларускае прэсы ў Заходняй Беларусі, сяньня пішам на газэце гэтую цыфру „25“.

Цыфра невялікая... Але хто ведае, колькі працы і нэрваў укладаецца ў газэту, якая „ня ведае ні дня, ні гадзіны“, калі яе жыцьцё можа урвацца,—для таго і наш юбілей прадстаўляе запраўды важны мамэнт!

Беларусы і жыды.

Нядаўна ў польскай абшарніцкай газэце „Słowo“ была надрукавана перадавая стацьця „Па адрасу беларусаў“, у якой рэдакцыя дае нам „добрую раду“, каб стараліся захаваць „чыстасьць“ свайго нацыянальнага руху. Польскія абшарнікі вельмі, бачыце, непакояцца, што рух наш можа ўвабраць у сябе элемэнты чужыя, можа стацца не даволі „незалежным“...

Перш за ўсё нашых „прыяцеляў“ з газэты „Słowo“, якія ўвесь час клічуць польскі ўрад, каб не рабіў беларусам ніякіх уступак, трывожыць тое, што ў барацьбе з польскай дэнацыяналізатарскай палітыкай беларусы карыстаюцца тымі-ж мэтадамі, якімі карысталіся ў сваім часе літвіны. Аднак, у чым-жа гэта выяўляецца, рэдакцыя польскае газэты ня кажа. Дый што тут казаць: літвіны рукамі і нагамі адбіваліся ад навязываных ім „дабрадзействаў“ польскае мовы і культуры,—і то тады, калі Польшча йшчэ не магла апалячываць літвіноў гвалтам, бо ня мела сваей дзяржавы. Цяпер, калі Польшча навязывае нам ужо пад націскам усяе сілы сваей дзяржавы польскую мову, польскую школу, польскую культуру, — беларусы таксама і зусім слушна адбіваюцца ад гэных „дабрадзействаў“! Вось і ўвесь наш „грэх“!

Але гэная гутарка аб літвінох — гэта толькі „туман у вочы“, каб укрыць тое, што запраўды трывожыць палякоў і да чаго яны ня хочуць адкрыта прызнацца. Справа тутака йдзе ня болей і ня меней, як аб адносіны да беларускага руху... жыдоў!

„Słowo“ вельмі асьцярожна і дыпляматычна падыходзе да гэтае справы. Яно ламае рукі над тым, што Віленская Беларуская Гімназія — гэта гімназія не беларуская, а „беларуска-жыдоўская“! І той факт, што ў беларускую сярэднюю школу ахвотна йдзе жыдоўская моладзь, асабліва трывожыць польскіх паноў.

Мімаходам адзначым, што „Słowo“ крыху перацэнівае ўчасьце жыдоў у нашай гімназіі: паводле статыстыкі за апошнія тры гады, ў Віленскай Беларускай Гімназіі вучылася жыдоў у 1922 годзе—17,2%, у 1923—15,7%, а ў 1924 — толькі 13%,—значыць, блізу гэтулькі, сколькі нават расейскі царскі ўрад дапускаў у казённыя школы, не баючыся за „чыстасьць“ расейскай культуры...

Але пойдзем далей. Віленская Беларуская Гімназія — гэта йшчэ поўбяды! Горшая справа, што ў Беларускім Дзяржаўным Унівэрсытэце ў Менску гэтак сама вучыцца жыдоўская моладзь, дый там яе ўжо не 13%, а куды больш: дзеці мястовага жыдоўскага насяленьня ў шмат вялікшай лічбе канчалі да вайны гімназіі, чым дзеці беларускага сялянства, дык зусім натуральна, што спаміж апошніх ня так многа было падгатаваных да вучэньня ў вышэйшай школе. І гэтак тыя жыдоўскія інтэлігенты, якія скончаць ці то нашу гімнасію, ці то Беларускі унівэрсытэт (а з Віленскае Беларускае Гімназіі адкрыта дарога або заграніцу, або ў Менск: у польскія унівэрсытэты ня прыймаюць!), будуць ужо пад уплывам беларускае культуры, а мо' і руку сваю прыложаць да будаваньня яе.

Вось тут і надыходзім да таго, чаго баяцца польскія паны. За расейскіх часоў яны прывыклі бачыць, што жыдоўскае грамадзянства вельмі лёгка—дзякуючы расейскай школе—прыймала расейскую мову, расейскую культуру, ды гэтак узмацовывала расейскія ўплывы ў нашым краю нагул. Сьлепа насьлядуючы палітыку маскоўскіх чорнасоценцаў і заплюшчываючы вочы на тое, што жыды зрабілі вялізарны крок наперад у сваім нацыянальным разьвіцьці, палякі ў нас хацелі-бы ўжыць жыдоў для выпаўненьня ролі палянізатараў нашага краю, хацелі-бы, каб жыды апалячыліся самі і пасьля апалячывалі-бы беларусаў пры сталых гандлёвых і іншых зносінах з нашым народам. А тут аказваецца, што жыды ахвотна йдуць у беларускія школы і вучацца пабеларуску, ды мо' ў будучыні самі прыложаць руку да разьвіцьця беларускае мовы і літэратуры: прыклад Зьмітрака Бядулі, слаўнага беларускага паэта-жыда, можа аказацца не адзінокім!

Дык ёсьць дзеля чаго трывожыцца польскім паном! Тым балей, што жыды зусім ясна заяўляюць, што навязываную ім ролю рашуча адкідаюць: так, сэнатар Кернэр, у часе разгляду „языковых“ законаў у сэнацкіх камісіях, востра выступіў проці гэтых праектаў, якія імкнуцца да таго, каб абярнуць жыдоў у арудзьдзе палянізацыі нашага краю, на што жыды, у пачуцьці сваей годнасьці, ніколі ня згодзяцца!

Больш таго: як нас інфармуюць, сярод жыдоўскага грамадзянства йдуць гутаркі аб тым, ці не завясьці ў жыдоўскіх гімназіях выкладаньне беларускае мовы і літэратуры, бо ў Беларускім

Французскі адказ п. Тугутту.

Француская газэта „l'ère nouvelle“, якая ў сваім часе першая апублікавала вядомы пратэст проці белага тэрору ў Польшчы, пасьля пасылкі п. Тугуттам пісьма да п. Пэнлевэ з запярэчаньнем пададзеных у пратэсьце фактаў дала абшырны адказ быламу галаве „вызваленцаў“, падпісаны журналістам Віктарам Башам. Зьмяшчаем тут галоўную часьць артыкулу Баша:

„Мы, як сьлед, разважылі аргумэнты п. Тугутта і выясьненьні нашых прыяцеляў і, пасьля дасьпелага абдуму, мы публічна заяўляем, што ў поўнасьці падтрымліваем сутнасьць нашага маніфэсту, ды яшчэ раз зварачаем увагу сьвету на тое, што мы назвалі і далей называем белым тэрорам у Польшчы.

„Бо кім-жа пададзены нам тыя праступленьні, якія мы закляймілі? Бальшавікамі? — Ды не! Мы ўзялі іх з інтэрпэляцыі, якую падаў у польскім Сойме дэпутат Антон Кордовскі ад імя клюбу людовае партыі, у якой — як гэта пікантна! — галавой зьяўляецца п. Тугутт, той самы п. Тугутт, які называе нашы інфармацыі абмылковымі, ці прынамся перавялічанымі, калі тым часам мы іх маем ад яго! Гэтая інтэрпэляцыя людовае партыі падпісана ўсім клюбам, паміж іншым—п. Сьмяровскім, былым міністрам, старшынёю польскае Лігі Правоў Чалавека, і кажа нам аб тым, што вычваралася ў польскіх вастрогах, як польская паліцыя вяла дапросы, якімі мэтадамі уціску карыстаўся польскі ўрад у адносінах да нацыянальных меншасьцяў у Беларусі, Украіне, Усходняй Галічыне. Гэта прыяцелі п. Тугутта расказалі нам аб мучэньні палітычных вязьняў!“

Далей аўтар стацьці пярэчыць заявам, быццам усё гэтае адносіцца выключна да камуністаў.— „Але-ж гэта зусім не камуністы, і, у кожным разе, не адны толькі камуністы. Галоўная маса вязьняў, точнае лічбы каторых я ня ведаю,—прынамся для адных беларусаў яна даходзіць да 10,000 душ,—складаецца з мужчын і жанчын, якія належаць да нацыянальных меншасьцяў і адзіным праступкам якіх зьяўляецца дамаганьне правоў, гарантаваных меншасьцям Трактатамі“.

Успомніўшы вядомае нашым чытачом выступленьне 152 грамадзкіх дзеячоў Польшчы з пратэстам проці нацыянальнага і палітычнага уціску, п. Віктар Баш кажа;

„Гэтак праступленьні — ачывістыя, белы тэрор—бязспрэчны, і наш крык на трывогу тысячу разоў апраўданы“.

Не шанцуе п. Тугутту нават і тут: і лідэрства ў сваей партыі утраціў, і міністэрскага партфэлю не дастаў, дый яшчэ заграніцай праслыў за брахуна!.....

Т. Врублеускі аб праблеме нацыянальных меншасьцяу.

У апошніх нумарох газэта „Kur. Polski“ зьмяшчае адказы найвыдатнейшых прадстаўнікоў польскай думкі на анкету, абвешчаную ў гэтай палючай для Польшчы справе.

У першы чарод высказаўся праф. Дыбоўскі, вядомы польскі англавед, які „ўтапіў“ урадовую палітыку нацыяналізму з пункту гледжаньня англійскай палітычнай культуры; высказаўся і вядомы кракаўскі юрыст, праф. Цоль, які вельмі трафна азначыў хваробу сучаснага польскага грамадзянства, як „лішак пачуцьця нацыянальнага і недахват пачуцьця гаспадарственага“. Кажучы прасьцей, гэта значыць — *лішак нацыянальнага эгаізму* і *нястача пачуцьця справядлівасьці, маральна-праўнага разьвіцьця*. Бо маральны зьмест установы гаспадарства—гэта-ж якраз і ёсьць арганізацыя справядлівасьці.

Цяпер у тэй-жа газэце зьявіўся кароткі, але нязвычайна важны і важкі артыкул нашага віленскага, вядомага ня толькі ў Польшчы, патрыярха польска-расейскіх юрыстаў-адвакатаў, п. Тадэуша Врублеўскага, як адказ на пытаньне аб меншасьцях у Польшчы. Падаем гэты артыкул цалком.

Справа вымагае *прынцыповага ператварэньня самага ўраду польскага гаспадарства*, — так фармулуе Врублеўскі зьмест праблемы.

У справе меншасьцяў я зусім згаджаюся з паглядам п. К. Срокоўскага, які выражаны ў яго ведамай брашуры „Sprawa narodowościowa“.

У дзяржаве з гэткім рознародным нацыянальным складам, дзе меншасьці прадстаўляюць каля 40 проц., пытаньне, ці нацыянальная справа зьяўляецца пільнай і актуальнай, — пахне папросту іроніяй... Ня можа-ж падлягаць сумліву, што ад хуткага і памыснага разьвязаньня гэтай справы залежыць ня толькі разьвіцьцё, але і самае істнаваньне Польскай дзяржавы.

Нажаль, ня думаю, каб тыя ці іншыя частковыя рэформы, нават законадаўчыя, ня кажучы аб адміністрацыйных, маглі-б памагчы гэтаму разьвязаньню справы.

У найлепшым разе яны толькі часова падлечаць хваробу, тымчасам *справа вымагае прынцыповага ператварэньня самога дзяржаўнага ладу Польшчы*, якая цяпер збудавана паводле найгоршага, засуджанага рашуча як сучаснай навукай, так роўна і жыцьцём, тыпу *паліцэйскага гаспадарства*, абапёртага на 4-х кітах: этатызьме (лішняе загляданьне дзяржавы ў жыцьцё грамадзянства), бюракратызьме, цантралізьме і нацыяналізьме...

Гаспадарства, як кажа Ельлінэк (знамяніты нямецкі юрыст), павінна быць *адзінствам усіх грамадзкіх зьвязкоў — грамадзянствам грамадзянстваў*. Але ў сучаснай Польшчы гаспадарства зьяўляецца *бюракратычным мэханізмам*, які стаіць *панад грамадзянствам, перашкаджаючы яго жыцьцю сваей самаволяй*, які *выразна стаўляе сябе насупраць грамадзянства*.

Бязсумліўна, — праблема нацыянальных меншасьцяў павінна разьвязывацца ў залежнасьці ад характару сувязі таго ці іншага насяленьня з тэрыторыяй. Народы, асеўшыя на сваей тэрыторыі, як літвіны, беларусы, украінцы, маюць права на вызначэньне для іх пэўных *аўтаномных тэрыторыяў*. Другія, як жыды, расейцы, немцы і іншыя, могуць толькі прэтандаваць на раўнапраўе адносна мовы і на аўтаномію пэрсанальнага тыпу — ў галіне культурна-асьветнай дзеяльнасьці.

У кожным разе ня можна даваць прывілеі ці перавагу той ці іншай рэлігіі, бо гэта рашуча пярэчыць Канстытуцыі.

Ня можна таксама, нарушаючы прынцыпова раўнапраўе, ствараць прывілеі для тых ці іншых групаў насяленьня ці тэрыторыяў, як гэта робіць Польшча. Напрыклад, „языковыя“ законы найбольш даюць найбольш варожаму да польскай дзяржавы украінскаму насяленьню, г. ё. Галічыне (хаця, праўду кажучы, *даюць менш, як давала Аўстрыя*!). Бо тады сам урад як-быццам прызнае слушнасьць паслу Тарашкевічу, які даводзіў, што „нацыянальныя меншасьці могуць чагось дабіцца толькі шляхам рэвалюцыйным“.

У кожным разе трэба перадусім прызнаць пэрсанальнае права кожнага на азначэньне свае нацыянальнасьці і права бацькоў ці апякуноў на азначэньне нацыянальнасьці малалетніх.

І найкатэгарычней трэба спыніць бяспрыкладную ў гэтым сэньсе самаволю мясцовай адміністрацыі.

Тадэуш-Станіслаў Врублеўскі.

Унівэрсытэце ў Менску жыды хутчэй знойдуць магчымасьць даставаць вышэйшую асьвету, чым у вышэйшых школах „найдэмакратычнейшае“ Польскае Рэспублікі...

Вось гэтага і баяцца польскія паны, вось дзеля гэтага яны крывадушна ліюць свае кракадзілавыя сьлёзы над „занячышчэньнем“ беларускага руху, хаця самі на-гвалт стараюцца „занячышчаць“ польскую культуру, гвалтам запрагаючы да працы дзеля яе і беларусаў, і украінцаў, і... тых-жа жыдоў!

Ів. Мялешка.

Кангрэс у справе аб'яднаньня Цэркваў.

У чэскім горадзе Велеградзе адбыўся кангрэс, які меў заданьнем пасунуць упярод вялікую справу аб'яднаньня раскалоўшыхся яшчэ ў XI сталецьці Цэркваў адзінага хрысьціянства. Прынялі ўчасьце у кангрэсе 20 япіскапаў.

Прысутны на кангрэсе дэлегат Папы заявіў, што Апостальская Сталіца падтрымае кожную спробу аб'яднаньня Цэркваў.

Ініцыятыва кангрэсу належыць да уніяцкага—так званага „Кірыла-Мяфодаўскага вызнаньня“; большасьць вызнаўцаў гэтае царквы жыве ў Чэхаславакіі і Югаславіі.

Гэтая група апрацавала і падставы паразуменьня праваслаўных і каталікоў, якое магло-б давясьці да аб'яднаньня Цэркваў.

З абшырнай дэкляарацыяй выступіла група праваслаўных так-званых „сьвецкіх багасловаў“, вядомых расейскіх рэлігійных мысьліцеляў, як — Булгакаў, Карташоў, Бердзяеў, Трубецкой Юры, якія ад імя праваслаўнай дэлегацыі паставілі гэткі ўступны варунак паразуменьня: — Трэба перадусім, каб каталіцкі Касьцёл „фармальна адкінуў або значна аслабіў на дзеле сілу вядомага догмату ватыканскага сабору 1870 г. *аб неабмыльнасьці Папы*“.

Гэтая дэкляарацыя адзначае, што галоўнай перашкодай для паразуменьня ў справе аб'яднаньня зьяўляецца імкненьне каталіцкага Касьцёлу да „асыміляцыі“—да падпарадкаваньня і ператварэньня праваслаўя ў каталіцызм. Пры гэткім імкненьні страшэнную небясьпеку для праваслаўя прадстаўляла-б прызнаньне неабмыльнасьці і найвышэйшай улады ў Касьцёле адзінага Папы, а не Сабору. Гэтая дэкляарацыя фактычна спыніла працу кангрэсу. Пастаноўлена пакуль што.... — кожныя 3 гады зьбірацца ў тым-жа Велеградзе ў тэй справе...

Палітычныя падзеі.

Палажэньне на Г. Сьлёнску.

Забастовачная сітуацыя на Сьлёнску завастрылася — дзеля таго, што работнікі патрэбавалі, каб канфлікт быў зьліквідаваны да 6 жніўня.

На некаторых капальнях пакінулі працу нават тыя работнікі, што былі прыстаўлены саюзам да так званых неабходных работаў, як пампаваньне вады з шахтаў і інш. У выніку гэтага тыя капальні заліты вадой.

У Дамброўскім районе.

Газэты падаюць, што абвешчаная камуністамі забастоўка ў Дамброўскім вугальны районе не ўдалася. Пакуль што толькі... 10.000 работнікаў далучыліся да яе. Пад уплывам умераных партыяў — ППС і Нац. Работн. Партыі — каля 90 проц. дамброўскіх вуглякопаў, як падае „Kur. Por.“, адмовіліся падтрымаць сваіх сьлёнскіх таварышоў.

Гэта, зразумела, памагло ўладзе пачаць рашучую ліквідацыю „камуністычнай агітацыі“... Большасьць сяброў так званых „камітэтаў лучнасьці“ (з работнікамі Сьлёнску) былі, як камуністы, арыштаваны паліцыяй.

ППС і НПР, як усюдых, вядуць энэргічную барацьбу проці камуністаў, якія імкнуцца да агульнай забастоўкі.

Разьясьненьне ўраду.

Міністар Працы разьясьніў, што распараджэньне аб 10-гадзінным дню працы мае сілу толькі для гутнага промыслу, але ня можа аднасіцца да вуглякопаў і горнарабочых.

Польскі пракурор пад судом.

Уславіўшыся з кракаўскага працэсу, — (як прак. Каміньскі — з Беластоцкага!) пракурор Сазаньскі, як ведама, папаў пад суд за тое, што націскаў на сумленьне прысяжных, каб яны, нібы дзеля хваробы, сарвалі працэс, бо склад прысяжных быў прыхільны да апраўданьня падсудных. Тады, казаў пракурор, калі гэты працэс будзе сарваны, дык ён, пракурор, „прыгатуе такі склад „судзьзяў народнага сумленьня“, які ўжо напэўна „закатае“ абвінавачаных. Як мы памятаем, ўсё гэта было выкрыта на судзе адвакатам паслом Лібэрманам.

У выніку гэтага прак. Сазаньскі і папаў пад суд, і цяпер толькі што дапрошаны ў гэтай справе ўсе прысяжныя; мае адбыцца допрос і самога прак. Сазаньскага.

Вось дык „патрыёты“!

Кантрольная камісія саюзьнікаў, якая шукала па ўсіх банках сьвету капіталаў нямецкіх прамыслоўцаў і абшарнікаў, пахаваных ад Антанты,—натрапіла на зложаныя там-жа капіталы... польскіх „патрыётаў“, схаваныя ад падатковай рукі скарбу свае ўласнай айчызны.

Аказалася, што ў загранічных банках польскія капіталісты-прамыслоўцы схавалі праз увесь час, а педадусім у „мядовыя месяцы“ панаваньня Хьена-Пяста (—Кухарскага і Вітаса),—аж паўмільярда (500.000.000) даляраў!.. Гэтыя вялізарныя капіталы паны прамыслоўцы зрабавалі ў польскага народу, атрымаўшы іх пераважна, як „крэдыты на падтрыманьне прамысловасьці“.—ад хьенскага ўраду, і карыстаючыся амаль не дармавой працай работнікаў, якім плацілі абязцэненыя маркі, хаваючы даляры.

„Kur. Por.“ падае яшчэ, што, напрыклад, 4 „згалеўшыя“ ад падаткаў польскія абшарнікі — Браніцкі, Замойскі, Ланьцуцкі і Патоцкі — маюць схаваныя ў загранічных банках аж 2 з паловай мільярда залат. франкаў...

„У страха вочы вялікія...“

Нядаўна ў варшаўскіх газэтах зьявілася вестка аб арыштаваньні каля Варшавы (у Гэленове) цэлага штабу польскіх камуністаў. Былі, як заўсёды, гімны „спраўнасьці польскай паліцыі...“.

Нацыянальная палітыка БСРР.

(Гл. № 24 „Сына Беларуса“).

2. Аб мове ў школах.

Дзеля забясьпечаньня за жыхарствам Беларусі права выхоўваць і вучыць сваіх дзяцей у іх роднай матчынай мове, а таксама дзеля найвялікшага разьвіцьця культуры кожнай нацыянальнасьці, насяляючай Беларусь, 2-я сэсія ЦВК Саветаў Беларусі пастанаўляе:

1. Абучэньне і выкладаньне ва ўсіх установах сацыяльнага выхаваньня і прафэсіянальна-тэхнічнай асьветы, а таксама абслугоўваньне ўсіх культурна-асьветных патрэбнасьцяў жыхарства павінна вясьціся ў роднай матчынай мове нацыянальнасьцяў, насяляючых Беларусь.

2. Мовы беларуская і расейская — першая, як мова большасьці жыхарства Беларусі, другая, як маючая агульна-саюзнае значэньне, зьяўляюцца абавязковымі прадметамі выкладаньня ва ўсіх вучэбных установах БССР.

Увага. Парадак правядзеньня гэтага пункту ў розных тыпах установаў распрацоўваецца Н. К. Асьветы.

3. Правядзеньне беларусізацыі культурна-асьветных установаў далучаных часьцін Гомельскай, Віцебскай і Смаленскай губэрняў дзеля выраўніваньня іх па Меншчыне, каб забясьпечыць нармальнае разьвіцьцё беларускага жыхарства ў далучаных часьцінах, павінна йсьці паступова і няўхільна.

4. Тэрмін завяршэньня беларусізацыі і пераводу ўсіх наагул культурна-асьветных установаў на родныя мовы абслугоўваных імі груп жыхарсіва па ўсёй сучаснай Беларусі ўстанавіць:

а) для ўстановаў па сацыяльнаму выхаваньню—3 гады;

б) для ўстановаў па прафэсіянальна-тэхнічнай асьвеце і палітычна-асьветных—5 гадоў.

Увага. У адносінах да аддзельных установ тэрмін гэты можа быць скарочаны НК Асьветы.

5. За азначаны ў п. 4 пэрыад часу неабходна далажыць усіх заходаў да плянавай перападрыхтоўкі і падрыхтоўкі культурна-асьветных працаўнікоў, якія могуць абслугоўваць культурна-асьветныя ўстановы, працуючыя на мовах абслугоўванага імі насяленьня, і забясьпечаньня іх неабходнымі вучэбнымі падручнікамі і ўспамагальнымі прыналежнасьцямі.

6. Даручыць Народнаму Камісарыяту Асьветы ў 1924—1925 вучэбным годзе правесьці ніжэйпаданыя мерапрыёмствы:

А. У галіне сацыяльнага выхаваньня:

а) увесьці беларускую мову, як абавязковы прадмет навучаньня ўва ўсіх тыпах школ сац. выхаваньня;

б) камплектаваньне ўстановаў сацыяльнага выхаваньня рабіць у далейшым, строга кіруючыся моўнымі асаблівасьцямі дзяцей;

в) перавесьці выхаваньне і навучаньне на беларускую мову ў дзіцячых садох і ў першыя гады навучаньня працоўных школ, дзе вучацца дзеці беларускай нацыянальнасьці;

г) у тых-жа ўстановах, якія істнуюць і маюць рознанацыянальны дзіцячы склад, неабходна праз рэарганізацыю імкнуцца да максімальнага забясьпечаньня выхаваньня і навучаньня на роднай мове;

д) працягнуць праводжаную ўжо беларусізацыю сямёхгадовых школ Меншчыны шляхам пераходу выкладаньня ў іх старэйшых клясах на беларускую мову;

е) сумесна з саюзам працаўнікоў асьветы зрабіць перагрупоўку пэдагагічнага пэрсаналу з такім рахункам, каб усе школы сямёхгодкі і вопытна-ўзорныя школы з перавышаючым лікам дзяцей беларускай нацыянальнасьці былі забясьпечаны беларусазнаўцамі;

ж) азнаёміць настаўнікаў і інш. культурна-асьветных працаўнікоў установаў сацыяльнага выхаваньня з беларускаю моваю шляхам рассылкі ў кожную ўстанову вучэбнай і пэдагагічнай літэратуры на беларускай мове і арганізацыі ўлетку каротка-тэрміновых курсаў беларусазнаўства;

з) даставіць установам сацыяльнага выха-

Цяпер тыя-ж газэты падаюць, што паліцыя зрабіла малую абмылку: як высьветліў прадстаўнік ППС, гэты „камуністычны штаб“ быў толькі ўсяго зьездам польскіх вольных скаўтаў... Усе арыштаваныя „камуністы“, зразумела, выпушчаны.

Яшчэ арыштаваньні камуністаў у Варшаве.

У Варшаве арыштаваны на вуліцы 2 асобы. Адзін з іх аказаўся, як падаюць газэты, вядомым камуністам, другі меў дыпляматычны пашпарт, як сябра „Внешторгу“.

Украінскі Унівэрсытэт у Кракаве.

На запытаньне мін. асьветы Кракаўскі Унівэрсытэт згадзіўся „у сябе“ адчыніць украінскі Унівэрсытэт, але — каб ён быў зьмешчаны асобна і каб „стаяў бязумоўна на груньце польскай дзяржаўнасьці“...

Нават у Кракаве! — абы толькі ня ў Львове, як дамагаюцца слушна украінцы.

Адозва III Інтэрнацыяналу да польскіх камуністаў.

Выканаўчы Камітэт III Інтэрнацыяналу выдаў да польскіх камуністаў адозву, у якой паміж іншым кажа, што перад польскай камуністычнай партыяй стаіць цяжкая задача падрыхтаваць работніцкія і сялянскія масы ў Польшчы да барацьбы за дыктатуру пралетарыяту. Прамысловы крызіс, бэзрабоцьце, нездаволеньне сялянства з дарагоўлі прамысловых прадуктаў і падаткавых цяжараў, рэвалюцыйны рух сярод украінскіх і беларускіх сялян — усё гэта стварае палажэньне, якое вымагае ад партыі вялікай працы, бадзёрага размаху і ясна пастаўленай палітычнай мэты. Адпаведная агітацыя ў справе зямельнай і нацыянальнай паможа польскаму камунізму абудзіць і выкарыстаць скрытыя — бо дрэмлючыя яшчэ — сілы сялянскіх масаў. Польскія камуністы не павінны забываць аб тым, што рэвалюцыйны рух у Польшчы, гэта — мост паміж Радавым Саюзам і насьпяваючай сацыяльнай рэвалюцыяй у Нямеччыне. („Кур. Польскі“).

Новы статут III Інтэрнацыяналу.

„Праўда“ падае цалком новы статут III Інтэрнацыяналу. Паводле п. 3 ўсе камуністычныя партыі розных краёў зьяўляюцца толькі аддзеламі Камінтэрну („Сэкцыямі Камуністычнага Інтэрнацыяналу“ ў Маскве). Пункты 11 і 12 кажуць, што Выканаўчы Камітэт у Маскве зьяўляецца кіруючым органам у часе між кангрэсамі, выдае абавязковыя для ўсіх партыяў сьвету загады і кантралюе іх дзеяльнасьць.

Масква аб Польшчы.

На паседжаньні Палітычнага Бюро Кампартыі СССР польскія камуністы Домбаль і Кон зрабілі даклад аб сацыяльна-палітычным палажэньні ў Польшчы. У выніку дакладаў пастаноўлена ўзмацаваць агітацыю ў Польшчы ў зьвязку з вострым крызісам, вельмі балючым для працоўных масаў. Асабліва заклікаў да падтрыманьня польскіх камуністаў Троцкі.

Цікавы паварот.

Англійскі ўрад абвясьціў, што праца англійска-расейскай Канфэрэнцыі спынена, бо расейская дэлегацыя атрымала з Масквы паўнамоцтвы толькі на падпісаньне торговага дагавору, але на прыняцьце папярэдніх варункаў Англіі (ў справе даваенных даўгоў) паўнамоцтваў не атрымала.

Калі англ. урад даведаўся аб тым, што Масква дала загад толькі падпісаць умову, адлажыўшы... на пасьля справу даўгоў, дык Мак-Дональд (ці стаючы за яго сьпіной запраўдны ўрад Англіі — яе банкіры) загадаў зьняць подпіс Англіі з гатовай ужо ўмовы.

Толькі што газэты паведамілі аб сарваньні англійска-расейскіх перагавораў, як ужо ёсьць вестка аб падпісаньні торговай і агульнай умовы!

Газэты падаюць, што абвешчаны англ. урадам камунікат аб сарваньні перагавораў зрабіў цэлую буру ў англ. Партыі Працы. Кіраўнікі апошняй, асабліва яе левае крыло, якое даўно ўжо сычыць на „сацыялістычны“ ўрад за яго больш як буржуазную палітыку, паставілі Мак-Дональду ультыматум. Партыя Працы асабліва вытыкала свайму прэм'еру яго заўзятую абарону кішанёў англійскіх банкіраў коштам расейскіх работнікаў. У выніку гэтага націску Мак-Дональд загадаў англ. дэлегацыі „знайсьці падставы для заключэньня ўмовы“!..

І вось у працягу 2 дзён перагаворы, якія цягнуліся колькі месяцаў, завяршыліся падпісаньнем умовы...

Радавая дэлегацыя зрабіла дробныя уступкі; Англія згадзілася на манаполію заграпічнай таргоўлі (Внешторг), а галоўнае—адмовілася ад таго ўступнога варунку (прызнаньне царскіх даўгоў), які дыктавалі СССР — праз галаву англ. дэлегацыі—англ. банкіры.

Гэтак, паразумеўшыся, англійскія і расейскія работнікі перамаглі англійскіх банкіраў...

Правы армянскай мовы ў Радавай Армянскай Рэспубліцы.

У Радавай Армэніі абвешчана дзяржаўная армянская мова. Мовы расейская і татарская (тюркская) асталіся, як раўнапраўныя мовы меншасьцяў.

Зварот Сахаліну Расеі.

Новая праява японска-расейскага паразуменьня яскрава выяўляецца ў тым, што Японія ўжо загадала прыступіць да эвакуацыі і звароту СССР расейскай паловы Сахаліну.

Дзьве мінуты жалобнага суму.

Дзесятыя ўгодкі Вялікае Вайны немцы адзначылі тым, што ў нядзелю 3 жніўня роўна ў палудзень па ўсім абшары Нямеччыны ўсё жыцьцё, усякі рух спыніліся на 2 мінуты, якія кожны немец павінен быў ахвяраваць жалобным успамінам аб палёгшых на палёх бітв.

Замах нямецкіх нацыяналістаў на Клайпэду.

Літоўскае Тэлегр. Агенцтва абвяшчае аб выкрытым замаху нямецкіх нацыяналістаў на Клайпэду. У ноч на 5 жніўня павінна было выбухнуць паўстаньне пад правадырствам нямецкіх ахвіцэраў, якія і павінны былі захапіць уладу. Паліцыя выкрыла замах і арыштавала павадыроў.

Аднажэнства ў Турэччыне.

Спэцыяльная камісія турэцкага парляманту апрацавала законапраект, паводле якога ў Турэччыне ўводзіцца „аднажэнства“. Толькі ў вынятковых выпадках (?) дазволена будзе браць сабе яшчэ і другую жонку...

Як ведама, магамэтанства дазваляла мець столькі жонак, колькі хто здалее... пракарміць!

Лёндонская Канфэрэнцыя:

Прамова Мак-Дональда ў парляманце.

На запытаньні з боку лібэралаў Мак-Дональд высьветліў у парляманце справу ходу і рэзультатаў Канфэрэнцыі.

Першая фаза Канфэрэнцыі — паразуменьне саюзьнікаў — закончылася памысна. Па ўсім справам, дзякуючы зго/лівасьці Францыі, удалося дабіцца паразуменьня. Нават у найбольш вострай справе — сцьвярджаньня „злой волі“ Нямеччыны (ухіленьня ад выкананьня абавязкаў паводле пляну адшкадаваньняў). Канфэрэнцыя дабілася таго, што над камісіяй адшкадаваньняў, у выпадку нязгоднасьці яе сяброў, стане вышэйшы аўтарытэт Трыбуналу Справядлівасьці ў Гаазе. Францыя абязалася нават не рабіць на сваю руку ніякіх рэпрэсіяў (караў — вайсковай акупацыі і г. п.), нават у прыпадку сьцверджаньня ўхіленьняў з боку немцаў.

Цяпер, казаў прэм'ер, пачалася новая фаза Канфэрэнцыі, у якой вельмі выдатную ролю павінны адыграць немцы. Ад іх залежыць цяпер, як тэрмін сканчэньня працы, так сама і агульны пасьпех Канфэрэнцыі.

Немцы на Канфэрэнцыі.

5 жніўня адбылося першае паседжаньне Канфэрэнцыі з учасьцем нямецкіх дэлегатаў — з прэм'ерам Марксам на чале. Ад імя саюзных урадаў прывітаў немцаў Мак-Дональд, які ў канцы прамовы перадаў немцам усе пратаколы прынятых рэзалюцыяў, падкрэсьліўшы, што гэта — зусім не ультыматум (аканчальная пастанова) саюзьнікаў, які немцы павінны толькі прыняць, але — матар'ял для абзнаямленьня і дыскусіі.

З нямецкага боку адказаў канцлер Маркс, які сказаў, што нямецкая дэлегацыя была-б шчасьліва, каб дайшло да паразуменьня з саюзьнікамі на падставе пляну Доўса.

Нямецкая дэлегацыя адразу засела за працу і адтуль працуе над матар'яламі і ўдзень і ўночы.

Мак-Дональд прасіў немцаў, каб яны працавалі так, каб да суботы ўпалудні канфэрэнцыю можна было скончыць зусім.

Мэмарандум нямецкай дэлегацыі.

Нямецкі мэмарыял зьмяшчае 20 лістоў друкаванага тэксту. У ім гаворыцца, што дэлегацыя яшчэ не пазнаёмілася падробна з усімі пратаколамі камісіяў, і адказывае толькі на галоўныя рэзалюцыі, якія трэба будзе абгаварыць у асабістых перагаворах. Дэлегацыя адзначае, што дыскусія павінна абняць усе справы, зьвязаныя з планам Доўса, а значыць і справы эвакуацыі Руры, чыгунак і г. д.

Нямецкія дамаганьні.

Француская газэта падае гэткія дамаганьні нямецкай дэлегацыі на Лёндонскай Канфэрэнцыі: 1) Гаспадарчая і вайсковая эвакуацыя акупаваных абшараў. 2) Нармаваньне таварных даставак точна паводле пляну Доўса і Вэрсальскага Трактату. 3) Эвакуацыя ўсіх францускіх і бэльгійскіх урадоўцаў. 4) Рашучая адмова саюзьнікаў ад правядзеньня тым ці іншым пaасобным гаспадарствам на сваю руку карацельных мераў за „злую волю“ Нямеччыны.

„Вялікая чатырнастка“.

Працаваўшая ўсю ноч нямецкая дэлегацыя ўжо раніцай падала саюзьнікам свой першы мэмарыял.

Для разважаньня справаў, якія не ўваходзяць у праграму Канфэрэнцыі, як справы эвакуацыі Руры, чыгунак і інш., выбраны новы орган, так званая „вялікая чатырнастка“, — па 2 дэлегаты ад усіх вялікіх дзяржаваў (і Бэльгіі), не выключаючы Нямеччыны. Гэткім чынам немцы ўжо фактычна атрымалі тую фармальную раўнапраўнасьць, якой дамагаўся нямецкі ўрад, ідучы на Канфэрэнцыю.

Кампанія нацыяналістаў проці Эрыо.

Французкія нацыяналісты паднялі новую кампанію проці Эрыо за яго быццам залішне вялікія ўступкі Мак-Дональду на карысьць немцаў.

Морган у Лёндоне.

Найбагацейшы мільярдэр у сьвеце Морган прыехаў у Лёндон, канфэраваў з правадырамі Лёнд. Канфэрэнцыі і абяцаў, што амэрыканцы дадуць 60 проц. пазыкі для немцаў, а рэшту павінны ўзяць на сябе англійскія капіталісты.

З Сэнату.

Пры разглядзе скарбова-бюджэтнай камісіяй Сэнату бюджэту міністэрства „зямельных рэформ“ прыняты, паміж іншым, гэткія рэзалюцыі беларускага сэнатара Аляксандра Уласава:

Сэнат прызывае Урад, каб загадаў правядзеньне рэвізіі вайсковага і цывільнага асадніцтва і адмовіў у прызнаньні права ўласнасьці на зямлю тым асаднікам, якія не завялі гаспадаркі на сваіх надзелах і рабункова нішчылі суседнія лясы.

Сэнат прызывае Урад, каб уласьнікам сканфіскаваных пад вайсковае і цывільнае асадніцтва

ваньня вучэбныя падручнікі і ўспамагальныя прыналежнасьці на роднай мове дзяцей, абслугоўваных даннымі ўстановамі.

Б. У галіне прафэсіянальна-тэхнічнае асьветы:

а) ува ўсіх прафтэхнічных вучэбных установах БСРР увесьці беларускую мову, як абавязковы прадмет навучаньня;

б) у рабочых факультэтах і тэхнікумах усіх відаў уводзіцца абавязковае вывучэньне, апрача беларускай мовы, беларускае літэратуры, гісторыі і геаграфіі Беларусі;

в) ўва ўсіх вышэйшых вучэбных установах заснаваць спэцыяльныя катэдры па вывучэньню Беларусі (гісторыя, геаграфія, мова, літэратура, экономіка, прыродныя асаблівасьці і багацьці краю, быт і гісторыя насяляючых Беларусь нацыянальнасьцяў). Апроч таго на пэдагагічным факультэце Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту заснаваць спэцыяльныя сэктары, падрыхтоўваючыя працаўнікоў для жыдоўскіх і польскіх культурна-асьветных установаў;

г) пры прыёме ў вышэйшыя вучэбныя установы і тэхнікумы трэбаваць веданьня беларускай мовы;

Увага. Дазволіць НКА ў выпадку неабходнасьці дапушчаць у бягучым вучэбным годзе ў адносінах да асобных асобаў ці груп паступаць у вышэйшыя вучэбныя установы бяз веданьня беларускае мовы, але з абавязковым вывучэньнем яе ў самай вучэбнай установе ў працягу першага акадэмічнага году;

д) пашырыць працу Інстытуту Беларускай Культуры і далажыць усіх заходаў да канчатковай апрацоўкі ў 1924—1925 вучэбным годзе беларускай навуковай тэрміналёгіі і расейска-беларускага акадэмічнага слоўніка;

е) пры замяшчэньні вакантных катэдраў прафэсароў, выкладчыкаў, асыстэнтаў, ардынатараў і інш. навуковых супрацоўнікаў вышэйшых вучэбных установаў і тэхнікумаў пры ўсіх роўных умовах перавагу аддаваць асобам, якія ведаюць беларускую мову.

В. У палітыка-асьветнай галіне:

а) даставіць хатам-чытальням, народным дамом, клюбам і бібліятэкам літэратуру на беларускай мове і на мовах іншых нацыянальнасьцяў, у залежнасьці ад нацыянальнага складу насяленьня;

б) увесьці ўва ўсіх партыйных школах, вячэрніх школах для дарослых, школах работніцкай і сялянскай моладзі навучаньне беларускае мовы, гісторыі і геаграфіі Беларусі, згодна праграмы, апрацаванай НКА і дапасаванай да кожнае вучэбнае установы ў асобку;

в) дапасаваць мастацкую і музычную школы па аднэй на Беларусь для вывучэньня і распрацоўкі беларускага мастацтва і беларускай музыкі; адначасна з гэтым НКА распрацоўвае пытаньне аб формах арганізацыі мастацкага і музычнага выхаваньня працоўных іншых нацыянальнасьцяў;

г) зьвярнуць асаблівую ўвагу на далейшае разьвіцьцё Беларускага Дзярж. Тэатру і Беларускай студыі ў Маскве і далажыць заходы да забясьпечаньня іх арыгінальным рэпэртуарам;

д) зьвярнуць увагу на разьвіцьцё беларускага аддзяленьня Пралеткіно, якому належыць выдаць кінофільмы, адбіваючыя гісторыю рэвалюцыі ў Беларусі, жыцьцё і культуру асобных нацыянальнасьцяў БСРР, а таксама далажыць заходы да пераводу надпісаў карцін на беларускую мову.

Г. У галіне выдавецтва:

а) абязаць Прэзыдыум ЦВК далажыць усіх заходаў дзеля забясьпечаньня культурна-асьветных установаў падручнікамі, вучэбнымі падсобнікамі і літэратурай для вучняў на ўсіх мясцовых мовах прапорцыянальна патрэбнасьцям, згоджваючы гэту працу з выдавецтвамі другіх Саюзных Рэспублік;

б) пашырыць выданьне марксісцкай і папулярнай палітыка-асьветнай літэратуры для рабочых і сялян на мясцовых мовах;

в) сумесна з саюзам працаўнікоў асьветы распачаць выданьне кіруючага журналу для работнікаў народнае асьветы;

г) сумесна з КСМ выдаваць часопіс для дзяцей малодшага ўзросту на беларускай мове.

надзелаў, якія вярнуліся з Расеі, як рээмігранты, і знайшлі на сваіх землях асаднікаў, ды гэтак асталіся без страхі над галавой і способу жыцьця, вярнуў сялібы з кавалкам зямлі, неабходнай дзеля вядзеньня гаспадаркі, або ўраз-жа даў ім матар'яльную дапамогу.

Сэнат прызывае Урад, каб уладзіў справу адшкадаваньня ўласьнікам зямель, занятых пад вайсковае і цывільнае асадніцтва.

Сэнат заклікае Урад, каб пры парцэляцыі зямель, сумежных з мястэчкамі, пілнаваўся правілаў уставу аб разбудове мест з 6 верасьня 1922 г.

ХРОНІКА.

Забарона пасольскага мітынгу ў Беластоку. На мінулую нядзелю ў 12 гадз. дня ў Беластоку быў назначаны пасольскі справаздаўчы мітынг, на якім павінны былі прамаўляць беларускія паслы Тарашкевіч і Валошын. Аб гэтым было паслана паведамленьне старасьце, бо мітынг меўся адбыцца на мястовым пляцу. У адказ на гэтае паведамленьне староста адказаў, што ён „дзеля публічнае бясьпечнасьці“ забараняе мітынг, хаця ня меў на гэта ніякага права. Паслы нашы, лічучы забарону старасты звычайным адміністрацыйным гвалтам, пастанавілі не падчыніцца незаконнай пастанове старасты і мітынг адбыць. На вызначанай плошчы ўжо сабралася маса народу, чакаючы паслоў. Калі апошнія зьявіліся і пачалі прамаўляць да народу. на людзей кінулася конная паліцыя, урэзаўшыся ў народ. Людзі расступіліся, але ўраз-жа ізноў згуртаваліся, каб слухаць паслоў. Тады выступілі атрады пешае паліцыі, якія, уразаючыся ў народ, пачалі яго дзяліць на групкі і іх разганяць. Паслы і вялікі натоўп людзей перайшлі на Рынак. Але спробы адбыць мітынг і тут не ўдаліся: паліцыя і тут разагнала сабраўшыхся.

У горадзе ўзьнялося страшэннае абурэньне. Цэлы дзень па вуліцах кружылі атрады пешае і коннае паліцыі, каб перашкодзіць новым спробам адбыць вызначаны зусім законна мітынг.

Асабліва абураны работнікі, якія наагул узбураны павялічэньнем рабочага дня з 8 да 10 гадз. Разгон мітынгу толькі падліў масла ў агонь.

Да правядзеньня тытуновае манаполіі ў Заходняй Беларусі. ПАТ апавяшчае, што ў нашым краю ўрад выкупляе дзьве прыватныя фабрыкі тытуну: Бальбэрыскага ў Вільні і Пэрэшэўскага ў Горадні. Пераход гэтых фабрык у рукі ўраду адбудзецца ў найбліжэйшыя дні.

Работнікі гэткіх фабрык маюць пяршынства пры прыняцьці на работу ў манапольных фабрыках. Хто-ж астанецца за бортам, той, паводле 60 артыкулу ўставу аб тытуновай манаполіі, дастане ад тытуновае манаполіі адшкадаваньне ў разьмеры шасьцімесячнага заробку. Выплату гэтага адшкадаваньня нармуе загад міністэрства скарбу з дня 16 ліпня г. г. № 4501; правядзеньне гэтага даручана скарбовым палатам (ізбам).

Нашы работнікі зманапалізаваных тытуновых фабрык павінны з гэтага скарыстаць, — асабліва горадзенскія работнікі, гдзе кс. Курыловіч дастаў ад улады асаблівую „манаполію“: ён запісывае кандыдатаў на працу з тэй умовай, каб яны перш запісаліся ў клерыкальны работніцкі саюз...

Цыркуляр Віленскай Дэлегатуры ў справе адносінаў паліцыі да насяленьня. Аддзел Публічнай Бясьпечнасьці выдаў цыркуляр да старостаў, камісара м. Вільні і ўсей паліцыі Віленшчыны—ў справе адносінаў паліцыі і адміністрацыі да насяленьня. Паліцыя, кажа цыркуляр, ня мае даверыя з боку насяленьня, а перадусім — з боку сялян... і перадусім павінна гэтае даверые здабыць... Тады адносіны паміж ёй і насяленьнем будуць нармальнымі. Калі-ж гэтага даверыя няма, дык „усё абыватэльскае паступаньне большасьці агентаў паліцыі не здабывае належнай ацэнкі і забываецца, але, наадварот найменшае годнае кары выступленьне безадказных паліцэйскіх адзінак кладзецца плямай на ўсю паліцыю“...

Цыркуляр сурова загадывае вышэйшым агентам сачыць за падуладнымі ім ніжэйшымі, каб яны... здабылі даверые насяленьня, а нягодных — бязьлітасна гнаць са службы...

Добрыя рэчы кажа цыркуляр. Каб-жа-ж толькі гэтыя загады спаўняліся!

Пішыце ў газэту аб усім, што ў вас дзеецца: аб гмінных парадках, аб адносінах начальства, аб школах і навуцы, дый аб усякіх выпадках у жыцьці вашае ваколіцы. Пішыце коратка, але поўна і ясна, паказываючы акуратна: што, дзе, калі і кім зроблена, прозьвішчы і адрасы пакрыўджаных і крыўдзіцеляў. Канешне падпісывайце і свае імя—толькі для ведама Рэдакцыі!

Беларускі мітынг у Горадні.

3-га жніўня адбыўся ў Горадні беларускі мітынг на рынкавым пляцу, які ў апошнія часы празваны пляцам Стэфана Баторага. Ня гледзячы на тое, што жадных абвестак аб мітынгу ня было расклеена, вестка аб прыездзе беларускіх дэпутатаў шыбка разьляцелася па месьце і к 1 гадз. дня народу сабралася на пляцу каля паўтары тысячы асобаў,—работнікаў м. Горадні і сялян акалічных вёсак.

Па адчыненьні мітынгу праз дэпутата Рак-Міхайлоўскага з прамовай выступіў дэпутат Сойму Ст. Балін, беларус, які нядаўна выйшаў з польскай партыі „Вызваленьне“.

У сваей прамове Балін ахарактэрызаваў сутнасьць першых і другіх паўнамоцтваў Ураду і як пры гэтым трымаліся польскія партыі з аднаго боку і народных меншасьцяў з другога; як цяжка адбіліся гэтыя паўнамоцтвы Ураду на інтарэсах сялянства і рабочых. Абрысаваўшы ўсебакова буржуазны Урад п. Грабскага, прамоўца застанавіўся на „языковых уставах“, у праводжаньні якіх у Сойме выявілася аканчальна ўся няшчырасьць польскай партыі „Вызваленьне“ і яе павадыра п. Тугутта. Тут дэпутат Балін вылажыў на чыстату ўсю лінію павядзеньня партыі „Вызваленьне“ ў цяперашнім Сойме за гэтыя два гады, высьвятліў усю няшчырасьць гэтай партыі, якая адно праклямавала ў часе выбараў, а зусім другое правод зіць ў штодзенных працах у Сойме. Даўшы поўную характэрыстыку гэтай двулічнай партыі, якая занадта хітрымі падыходамі ашукала сваіх выбаршчыкаў, прамоўца заявіў, што ён і яго таварышы, як сыны гаротнага беларускага народу, не маглі больш заставацца ў радох партыі „Вызваленьне“ і вышлі з яе складу.

Гучнымі воплескамі пакрыты былі апошнія словы прамоўцы.

Выступіўшы пасьля яго на трыбуне дэпутат П. Мятла, сябра сацыялістычнай групы Бел. Пас. Клюбу, абрысаваў палітыку польскага Ураду ў дзеле санацыі скарбу, якая выявілася ў цяжкіх падатках, лёгшых на плечы сялянства і работнікаў. Падаткі гэтыя даводзяць да руіны нашае сялянства, зруйнаванае вайной—кажаць прамоўца і вылічае, куды на што і колькі ідзець народных грошай. Найбольшую частку сваей прамовы дэпутат Мятла ўдзяліў справе забастоўкі рабочых на Горным Сьлёнску. Рабочыя там ужо тыдзень бастуюць на знак пратэсту проці ўвядзеньня Урадам 10 ці гадзіннага рабочага дня. У канцы яго прамовы пад гучныя воплескі была прынята гэткая рэзалюцыя: „Выслухаўшы даклад грам. Мятлы, дэпутата Сойму, аб сітуацыі на Горным Сьлёнску, сход работнікаў м. Горадні і сялян акалічных вёсак выказавае сваё абурэньне супроць пасягацельства польскае рэакцыі на 8-мі гадзінны дзень працы і далучаецца да агульнага работніцка-сялянскага пратэсту супроць гэтай ганебнай акцыі польскае буржуазіі.

„Адначасова сход заяўляе, што Горна-сьлёнскія таварышы заўсёды могуць спадзявацца на самае актыўнае падтрыманьне з боку беларускіх сялян і работнікаў м. Горадні ў іх абаронным змаганьні“.

Трэці прамоўца, беларускі дэпутат Сойму, Сымон Рак-Міхайлоўскі, пачаўшы з таго, у які ганебны спосаб праводзіцца цяпер адбудова зьнішчаных у часе вайны вёсак і мястэчак Заходняе Беларусі, застанавіўся—з прычыны 10 угодкаў сусьветнае вайны — на тэме **„Вайна вайне“**. Пасьля больш як поўгадзіннай прамовы дэпутата на гэтую тэму была прынята сходам пад шумныя воплескі рэзалюцыя, уяўляючая сабою кароткі зьмест прамовы.

Рэзалюцыя сьцьвярджае, што апошняя вялікая сусьветная вайна давяла агнём і мячом цэлыя краі да поўнае руіны і зьнішчыла ўвесь культурны і матар'яльны дабрабыт ранейшых і цяперашняга пакаленьняў. Дзікі і захватніцкі капіталізм ангійска-францускa-італьянска-расейскі з аднаго боку, а нямецка-аўстрыяцка-турэцка-баўгарскі з другога, кінулі проці сябе мільёны сялян і работнікаў, пхаючы іх цэлымі масамі на братазабойчую разьню ў абароне інтарэсаў толькі пануючых клясаў.

У працягу чатырох доўгіх гадоў лілася кроў з апранутых у салдацкія мундзіры нявольнікаў. Работнікі і сяляне ўсіх краёў калечылі сабе ўзаемна цела, а з крыві пазабіваных і пакалечаных можна-б утварыць цэлыя рэкі.

Капіталісты і абшарнікі ўсіх ваяваўшых дзяржаваў, дзеля карысьці якіх і пралілося гэтулькі людзкое крыві, захапіўшы пасьля вайны ўладу ў свае рукі, кпяць сабе з няшчасных ахвяраў гэнай страшэннай братазабойчай вайны. Сотні тысячаў інвалідаў, удоваў і сірот паміраюць з голаду, бо цяперашнія ўрады, якія дбаюць выключна аб дабро капіталістаў і абшарнікаў, даюць на забясьпечаньне інвалідаў такія мінімальныя сумы, што гэтым няшчасным ахвярам капіталу не астаецца нічога іншага, як пускацца на жабраніну або паволі паміраць з голаду. У гэткім-жа бязрадным палажэньні знаходзяцца сяляне заходня-беларускіх земляў, якія вярнуўшыся пасьля вайны з прымусовай эміграцыі да сваіх сялібаў, засталі на мейсцы сваіх гаспадарак адны руіны. Вёскі і мястэчкі Віленшчыны, Горадзеншчыны, Наваградчыны і Палесься, якія ўвесь час былі месцам вайны, як быццам праваліліся скрозь зямлю. У пастаці розных падаткаў ад сяляніна бяруць яго апошні грош. На адбудову зьнішчаных беларускіх вёсак урад ня мае грошы; затое зьбіраныя ад беларускіх сялян падаткі йдуць на каляністаў і асаднікаў, а сяляне беларускія, галоўным чынам у Наваградчыне, Бельшчыне і Піншчыне, яшчэ і цяпер жывуць у зямлянках і норах.

Гэткі стан рэчаў утварыўся, як насьледак палітыкі буржуазіі, якая пераконывала забіваўшых сябе ўзаемна людзей, што вайна вядзецца за вялікія здабыткі, за вызваленьне паднявольных народаў, дый што гэная вайна будзе апошняю вайной.

Ашуканства гэтае было аднак занадта ясным, каб работнікі, сяляне і салдаты не маглі яго ўгледзіць. Паволі адчыняліся на ўсё гэтае вочы працоўных масаў, і кліч „Вайна—вайне“ што раз болей захопліваў масы. Першы выступіў проці крывавае вайны імпэрыялістаў пралетарыят і сялянства ў Расеі. Расейская рэвалюцыя зрабіла сьмяротны ўрад вайне, удар крывавым імпэрыялістам буржуазнага сьвету. Царская ўлада згінула, а з ёй згінула і ўлада капіталістаў і абшарнікаў.

Рэвалюцыйны бунт работнікаў і салдатаў Аўстрыі і Нямеччыны аканчальна зрабіў вайне канец.

Буржуазныя дзяржавы ў баязьні перад рэвалюцыяй заключылі нібы-то мір. Супярэчнасьці, якія паўстаюць паміж паасобнымі дзяржавамі, ламаюць з трудом зьлепленыя і накіненыя трактаты. Ненасытнае жаданьне новых захватаў, труднасьці пры падзеле ваеннае здабычы, жаданьне запрэгчы пабітыя на вайне народы на службу пераможцам—усё гэта змушае буржуазныя ўрады ўсяго сьвету брацца за новыя ўзбраеньні, у перагонку гатавацца да вайны, каб куляй, агнём, мечам, атручваючымі газамі павясьці нанова перарванае ваеннае дзела, каб ізноў усё чалавецтва выставіць на новую разьню, каб кінуць яго ў мора крыві і задаць новыя цярпеньні.

Схарактарызаваўшы сучаснае палажэньне ў Польшчы, рэзалюцыя ў канцы заклікае да барацьбы з сучаснай дыктатурай буржуазіі, рэакцыяй, шалёным мілітарызмам і вайной, з сыстэмай нацыянальнанага ўціску і тэрору.

Весткі з вёскі.

Што робіцца ў Жыровіцах.

24-га ліпня у час адсутнасьці настаяцеля Жыровіцкага манастыра архім. Ціхана, які езьдзіў у Варшаву да мітрапаліта Дзяніса—адвазіць пісьмо патрыарха Ціхана, зьявіўся ў Жыровіцы іераманах Ісідар і прывёз указ ад Горадзенскага яп. Аляксея. У гэтым указе гаварылася, што архімандрыт Ціхан звальняецца з становішча настаяцеля манастыра, на яго месца становіцца сам яп. Аляксей, а Ісідар назначаецца яго памоцнікам. Не чакаючы прыезду архім. Ціхана, іерам. Ісідар пачаў гаспадарыць у манастыры, забраў ключы і пайшоў у царкву. Праваслаўны народ, добра ведаючы іерам. Ісідара, а апрача таго занепакоены поrаласкамі, што мяйсцовыя каталікі імкнуцца да таго, каб у які-небудзь спосаб адабраць у манастыра цудоўны абраз Божае Мацеры, стаў наглядаць за Ісідарам і ў той самы дзень заўважыў, што абраз з кіоту прапаў, а замест яго ўстаўлена ў рамкі папяровая копія. Абураны народ грамадой пайшоў да келіі іерам. Ісідара, прымусіў яго пайсьці ў царкву, і там пад пагрозамі Ісідар аддаў абраз Б. М., выцягнуўшы яго спад прастолу ў алтары, дзе ён быў ім схаваны. Абураны народ дзень і ноч пілнуе цяпер сваю сьвятыню, паслаў сваіх дэлегатаў у Варшаву і Горадню. Праваслаўныя сэнатары паслалі аб гэтым ліст да мітрапаліта і карэспандэнцыю ў газ. „За Свабоду“. Газэта, якая выслугоўваецца польскай уладзе, ведама, карэспандэнцыі не надрукавала. А мітрапаліт таксама, відаць, ніякіх загадаў не зрабіў. Бо з Жыровіц мы ізноў атрымалі вось якія весткі.

3-га гэтага месяца архім. Ціхан вярнуўся ў Жыровіцы. Народ, даведаўшыся, што ён едзе, выйшаў на спатканьне яго за 4 вярсты ад Жыровіц. Але ў Жыровіцах спаткалі яго ня дужа прыемныя рэчы. Іерам. Ісідар пасьпеў захапіць ня толькі ўвесь манастыр, але нават усе ўласныя рэчы архім. Ціхана. Захапіў яго пакоі і ўсе паперы, загадаў, каб ніхто ня сьмеў з манахаў хадзіць да арх. Ціхана, яму ўслугоўваць, варыць і даваць есьці і т. д. Не паказаў нават яму і таго дакумэнту, на падставе якога той быў звольнены, толькі аб'явіў, што гэта зраблена згодна з рэскрыптам Мін. Вызн. Рэлігійных № 4238/811. Аднаго з манахаў пры помачы паліцыі ён выгнаў з манастыра, а манашку, (там у флігелю жывуць выгнаныя з забранага Краснастоцкага манастыра манашкі), самавольна зачыніў у келіі — нібы ў турму. Паліцыя мяйсцовая памагае ўва ўсім іерам. Ісідару. Так, камандант мяйсцовага пастарунку з мэтаю адшуканьня іконы, якую ў Ісідара адабраў народ, заходзіў у царкву, ня здымаючы шапкі. На яго мяйсцовыя людзі жаляцца, што ён, між іншым, дапрашываючы малалетніх дзяўчынак Ліхач і Селядчук, накладаў ім на рукі ланцугі і біў іх шомпалам.

Так жывуць праваслаўныя ў Жыровіцах — гэтым цэнтры праваслаўнага рэлігійнага жыцьця Беларусі! **В. Б.**

Пасьля Стоўпцаў—Налібокі.

Як пішуць польскія газэты, цераз 3—4 дні пасьля нападу на Стоўпцы, у часе, калі „банды ты былі акружаны“ войскам і паліцыяй, у начы быў зроблены напад на суседнія з Стоўпцамі Налібокі. Напад адбіла паліцыя.

Паліцэйскі суд на мейсцу.

На гэтых днях паліцэйскі з Суботніцкага пастарунку самавольна забраў у нялетніх сірот Гражынскіх, з вёскі Даўгялаўшчына, Суботніцкай вол., цэглы на печ і аддаў іх селяніну Гражынскаму з вёскі Мажулі, Суботніцкай вол. Потым адклікаў гэтую пастанову другі паліцэйскі і адабраў гэтыя цэглы ад селяніна Гражынскага з Мажуль і аддаў апякуном нялетніх Гражынскіх.

Як відаць, то ўжо мусіць суды ў нас непатрэбныя, бо паліцыя за суды ўзялася! **Селянін.**

Рэдактар-Выдавец М. Шыла. Друкарня Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.